

Susanne Alm

Social mobilitet och yrkestillfredsställelse – spelar mamma och pappa någon roll?

Susanne Alm

Social mobilitet och yrkestillfredsställelse – spelar mamma och pappa någon roll?

Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:17

Working Paper/Institute for Futures Studies; 2009:17

Stockholm 2009

Susanne Alm är sociolog och forskare vid Institutet för Framtidsstudier. Denna artikel är skriven inom ramen för forskningsprojektet "Andra klassens resa? – Nedåtrörlig social mobilitet i ett longitudinellt perspektiv".

Sammanfattning

I studien undersöks sambandet mellan intergenerationell social mobilitet och yrkestillfredsställelse. Informationen hämtas från den longitudinella databasen Stockholm Birth Cohort Study (SBC). Den huvudsakliga analysen utgörs av en prövning av i vilken mån individer tenderar att jämföra sig med sina föräldrar, när de i vuxen ålder utvärderar sitt yrkesval. Analysen ger inget stöd åt denna teori - de skillnader i yrkestillfredsställelse som finns i materialet varierar endast med den faktiska yrkespositionen, medan eventuell mobilitet inte tycks påverka tillfredsställelsen. Generellt sett är yrkestillfredsställelsen bland de svarande mycket hög – endast 12 procent uppger att de radikalt skulle vilja byta yrke.

Nyckelord: intergenerationell social mobilitet, yrkestillfredsställelse, instrumentell inställning till arbete, aspirationer, rational choice.

Summary

In this paper the relationship between intergenerational social mobility and occupational satisfaction is being explored, using data from The Stockholm Birth Cohort Study (SBC). The study tests a hypothesis according to which individuals, when as adults evaluating their occupational status, tend to compare themselves to their parents. No support is found for this perspective. Instead the differences in occupational satisfaction that exist can be explained by occupational status at time of interview, regardless of class of origin. Generally the level of occupational satisfaction among the respondents is very high – only some 12 percent state that they wish to radically change their occupational status.

Susanne Alm

Social mobilitet och yrkestillfredsställelse – spelar mamma och pappa någon roll?

Människors yrkesval, deras arbetsförhållanden och trivsel är klassiska sociologiska frågor, inte minst för svenska förhållanden. Social mobilitet är också ett ämne där svensk sociologi hållit sig väl framme. Men kopplar man samman de båda fälten är situationen en annan – inte mycket forskning har gjorts om social mobilitet i relation till exempelvis arbets- eller yrkestillfredsställelse. På det hela taget vet vi väldigt lite om mobilitetens påverkan på faktorer senare i en persons liv. Istället har forskningen framför allt behandlat bakomliggande faktorer till rörligheten. Vidare handlar det allra mesta av mobilitetsforskningen bara om rörlighet uppåt, inte nedåt, i yrkeshierarkin.

I den här artikeln undersöks den sociala mobilitetens roll för yrkestillfredsställelsen. Det handlar då om intergenerationell mobilitet, d v s mobilitet mellan generationer. Vi ska pröva ett teoretiskt antagande om att individer, när de utvärderar sin situation, jämför sig med sina föräldrar och deras motsvarande situation. Informationen hämtas från databasen Stockholm Birth Cohort Study (SBC, se vidare presentation nedan). Både uppåt- och nedåtrörlighet kommer att undersökas.

Nedan görs en kort sammanfattning av tidigare forskning av relevans för studien. Sedan presenteras databasen SBC samt studiens operationaliseringar och därpå följer resultat- och analysdelen. Några friare reflektioner avrundar studien.

Bakgrund

Yrken i olika ändrar av yrkeshierarkin skiljer sig åt på en rad olika sätt. För att tala med sociologen Göran Ahrne m fl kan man för högre tjänstemän tala om ett *karriärperspektiv* på livet, medan det för arbetare och lägre

tjänstemän snarare handlar om ett *utslitningsperspektiv* (se Ahrne m fl 1996, s 74). Internutbildning och befordran är vanligt bland högre tjänstemän, men mera ovanligt inom arbetaryrken. Med detta följer även skillnader i löneutveckling lite högre upp i åldrarna. Manuella arbeten är vidare ofta nedbrytande på kroppen, något som sätter tydliga spår såväl i sjukdomsstatistiken bland dem över 45 år, som i andelen förtidspensionerade (se Bäckman m fl 2007 angående sjukskrivning resp. SBU 2003 angående förtidspension).

Arbetaryrken tenderar också att vara hårdare styrda och mer kontrollerade än högre tjänstemannapositioner, detta medan stressnivåerna inte skiljer sig åt märkbart (se t e x Szulkin & Tählin 1994). Arbeten där beslutsutrymmet är litet samtidigt som stressnivån är hög tenderar att vara mest skadliga för den psykiska hälsan. Här tvingas individen till ständigt höjd beredskap, men får aldrig möjlighet att utagera anspänningen. Bäst för hälsan är istället arbeten som visserligen ställer höga krav, men där individens eget beslutsutrymme också är stort, d v s sådana karaktäristika som ofta utmärker högre tjänstemannaryrken. Här får individen hela tiden möta nya utmaningar och utvecklas (se Karasek 1979, 1981).

Det finns förstås inget tvunget samband mellan arbetets objektiva kriterier och dess konsekvenser för den mentala hälsan å ena sidan och upplevd yrkestillfredsställelse å den andra. Men utifrån ovanstående skulle vi ändå förvänta oss att individer på högre tjänstemannapositioner upplever högre grad av yrkestillfredsställelse än dem på arbetarklasspositioner. Det finns också forskning som visar på högre grad av, om inte yrkes- så arbetstillfredsställelse hos individer högre upp i yrkeshierarkin (se t ex Blauner 1960, Fotinatos-Ventouratos & Cooper 2005). Medan yrkestillfredsställelse alltså handlar om hur nöjd man är med att vara t ex sjuksköterska, så handlar arbetstillfredsställelse om en speciell anställning på säg ett sjukhus eller en vårdcentral. I praktiken bör överlappningen mellan de båda formerna av tillfredsställelse vara ganska stor och kanske är det för den enskilde inte alltid lätt att separera dem i tanken.

Tidigare studier visar också att en instrumentell inställning till arbetet är vanligare bland dem på mindre privilegierade positioner i yrkeshierarkin (se t ex Eriksson 1998, SCB 2009). Med en instrumentell inställning menas då att lönen uppfattas som arbetets enda eller åtminstone enda huvudsakliga värde. Det är förstås rimligt att ett arbete där man själv får vara med och påverka samt där man får utlopp för sin kreativitet o s v, har större förutsättningar att uppfattas som meningsfullt i sig, än ett där så inte är fallet. Karl Marx uttryckte det som bekant som att risken för alienation är mindre i den första typen (se t ex Volti 2008).

Sammanfattningsvis förväntar vi oss alltså en högre grad av yrkestillfredsställelse hos individer på mer privilegierade positioner i yrkeshierarkin, än hos individer på mindre privilegierade positioner.

För att besvara frågan om den sociala rörligheten verkar påverka yrkestillfredsställelsen behöver vi jämföra individer på liknande positioner i yrkeshierarkin, men där vissa varit socialt rörliga jämfört med sina föräldrar, andra inte. Om ingen skillnad finns mellan dessa grupper tycks mobiliteten inte påverka yrkestillfredsställelsen. Men hur skulle ett samband kunna se ut? Enligt en tanke som förekommer i framför allt den national-ekonomiska (men även den sociologiska) litteraturen, så tenderar individer inför olika valsituationer att jämföra sin situation med sina föräldrars. Varianter på denna grundtanke har framförts på en rad olika områden, såsom t ex utbildnings- och yrkesaspirationer (Keller & Zavalonni 1964, Boudon 1974), eller aspirationer vad gäller ekonomisk standard (Easterlin 1961).

Grundtanken att föräldrarnas situation är av betydelse vid en individs val har av olika forskare formulerats i lite olika termer. Keller och Zavalonni (1964) menar till att börja med att samma aspirationsnivå hos individer med olika social bakgrund kommer att resultera i olika höga positioner för dessa individer. Med andra ord: för att en individ med arbetarklassbakgrund skall hamna på en lika hög position som en individ med övre medelklassbakgrund, så krävs av den förstnämnde betydligt högre aspirationer – han/hon har ju en längre väg i yrkeshierarkin att klättra. Den franske sociologen Raymond Boudon har vidareutvecklat dessa tankar inom ramen för den s.k. rational-choice-skolan. Han förklarar den sociala snedrekryteringen med att barn till individer på olika nivåer i yrkeshierkin kalkylerar med olika såväl kostnader som vinster med en övergång till högre studier. Det kan t ex röra sig om skillnader i hur mycket hjälp man kan få hemifrån eller om hur många av kamraterna som gör samma val. Men en övergång till högre studier för ett barn från arbetarklassen kan också äventyra känslan av samhörighet inom familjen och även sådant kan enligt Boudon ingå i kalkylen (Boudon 1974: 30). Slutsatsen blir att nyttan (som ett resultat av cost-benefit-analysen) av högre studier blir mindre för barn från arbetarklassen än barn från mer privilegierade klassförhållanden. På detta sätt lyckas man med en teori applicerbar på mikronivå också förklara den sociala snedrekryteringen på makronivå.

Gemensamt för ovanstående perspektiv är att de rör hur föräldrarnas sociala status kan påverka en individ *innan* denne gör ett val. Nu är frågan om motsvarande tanke kan användas också *i efterhand*, när resultatet av ett val utvärderas. Tenderar individer att använda föräldrarnas status som en

jämförelsepunkt också när de i vuxen ålder utvärderar sin yrkesstatus? Detta är studiens huvudfråga.

Som komplement till ovanstående kommer också ett annat, indirekt mått på i vilken mån föräldrarna används som jämförelsepunkt att analyseras. Det rör sig om en fråga om hur intervjupersonerna i vuxen ålder ser på sitt liv utifrån tidigare förväntningar. Denna fråga kan alltså sägas ge en retrospektiv skattning av förväntningarna inför valet av studier och yrkesbana. Men, för att den skall fungera för vårt syfte måste åtminstone två antaganden göras. För det första måste vi anta att individens yrke (enligt den socioekonomiska indelningen) utgör en viktig del när han eller hon utvärderar sin totala livssituation. Och för det andra måste vi anta att individer värderar yrken på olika platser i yrkeshierarkin i termer av "bättre" respektive "sämre". Om vi antar detta kommer frågan att kunna säga något om i vilken mån individerna formulerade sina livsförväntningar utifrån en jämförelse med föräldrarna. Denna analys ligger alltså på ett sätt närmare ursprungsidén, då det är förväntningarna (eller aspirationerna) *före* en valsituation som här undersöks. Man ska dock komma ihåg att retrospektiva frågor av denna typ alltid innebär en risk för minnesfel, varför resultaten bör tolkas med viss försiktighet.

Om vi antar att en jämförelse med föräldrarna ligger till grund för utvärderingen av den egna situationen, så skulle vi för det första förvänta oss att uppåtrörliga individer är mer tillfredsställda med sitt yrke än individer med liknande yrken som, jämfört med sina föräldrar, inte varit rörliga. Vidare skulle vi förvänta oss att nedåtrörliga individer är mera missnöjda med sitt yrkesval än individer på liknande yrkespositioner som, i jämförelse med föräldrarna, inte rört sig nedåt i yrkeshierarkin. Och vad gäller frågan om hur livet blivit jämfört med vad man trodde, så skulle vi alltså förvänta oss att uppåtrörliga tycker att livet blivit bättre, medan de nedåtrörliga antas uppfatta sin livssituation som sämre än de förväntat sig.

Data – Stockholm Birth Cohort Study

Stockholm Birth Cohort Study är en longitudinell databas som skapats genom sammanslagning av två aidentifierade datamaterial (Stenberg & Vägerö 2006, Stenberg et al 2006). Det första av dessa är Metropolitundersökningen, som består av alla individer födda 1953 och bosatta i Storstockholm tio år senare (Jansson 1995). I Metropolit finns en mängd register- och surveydata, avseende såväl föräldrarna som individerna själva.

I denna studie hämtas informationen från i huvudsak två källor, dels den s.k. Familjeundersökningen från 1968, dels den s.k. Fritidsenkäten från 1985. I familjeundersökningen intervjuades ett urval av hela Stockholms-

kohortens föräldrar. De tillfrågades om bland annat yrke, utbildning, syn på barnuppfostran och barnets utbildningsplaner (SOFI 2005a, SOFI 2005b).

Fritidsenkäten distribuerades som en postenkät till ett urval av intervju-personerna 1985, när de var 32 år gamla.¹ Här ställdes ett batteri av frågor om fritidsvanor och mediakonsumtion, men också om bland annat yrke och utbildning.

Informationen om föräldrarnas yrke hämtas från Familjeundersökningen, medan data om intervjupersonernas eget yrke, deras yrkestillfredsställelse samt deras utvärdering av sin situation finns i Fritidsenkäten.

Vad innebär det att intervjupersonerna är födda på 1950-talet för generaliserbarheten till dagens förhållanden? Nog har samhället förändrats på många genomgripande sätt under det senaste dryga halvsekle, och när det gäller uppväxtförhållanden finns all anledning att minnas att SBC-kohorten växte upp under en speciell era, bland annat präglad av kraftig ekonomisk tillväxt och en expanderande välfärdsstat. Samtidigt ligger det i sakens natur att om vi följer individer under en längre tidsperiod, så kommer samhället att förändras under tiden. Samhället såg helt enkelt annorlunda ut när de som är vuxna idag föddes och växte upp. Och individerna i SBC-materialet är ju idag fortfarande i hög grad aktiva på arbetsmarknaden. Sammantaget kan man säga att SBC-materialet fortfarande är i högsta grad användbart för samhällsforskning.

Operationaliseringar

Yrkestillhörighet är kanske den allra viktigaste bestämningsfaktorn till en människas totala klassituation och sedan några årtionden tillbaka används oftast ett klassifikationssystem kallat socioekonomisk indelning (SEI) för att fånga relevanta skillnader mellan yrkesgrupper (se Andersson m fl 1981). I systemet klassificeras yrken framför allt utifrån utbildningskrav.²

Innan SEI tog över som mätmetod använde man sig inom svensk statistik av den mer kända socialgruppsindelningen (se t ex Johansson 1970). I SBC-materialet är den äldre informationen – den om intervjupersonernas föräldrars klass – kodad i termer av socialgrupp, medan den om intervjupersonernas egen situation kodats enligt SEI. Då jag i analysen har valt att endast fokusera på positionerna i yrkeshierarkins båda ändar är dock detta inte i praktiken något problem.³

---

¹ Samma urval som ovan.

² Man särskiljer också arbetare från tjänstemän utifrån facklig tillhörighet, samt företagare från anställda.

³ Detta innebär att ”tjänstemän på mellannivå” d v s individer med SEI-koderna 45 och 46 har plockats ut ur analysen. Vad gäller föräldrarnas socialgrupp är dock alla inkluderade.

Social rörlighet kan mätas på många olika sätt. För det första intresserar vi oss här endast för intergenerationell mobilitet, d v s mobilitet mellan generationer.⁴ För det andra kan man studera rörlighet med avseende på utbildningsnivå, yrkesposition, eller både och. Eftersom det är yrkestillfredsställelse som är vårt intresse här, så definieras social rörlighet endast med hänsyn till yrke. Jag har också valt att enbart fokusera på positionerna i yrkeshierarkins båda ändar. Eftersom mobilitet i båda riktningar undersöks innebär det att vi får fyra kategorier enligt följande:

1. Individer som befäst föräldrarnas höga yrkesposition.
2. Individer som jämfört med föräldrarna rört sig nedåt i yrkeshierarkin
3. Individer som befäst föräldrarnas lägre yrkesposition.
4. Individer som jämfört med föräldrarna rört sig uppåt i yrkeshierarkin.

För kategori 1 gäller att föräldrarna haft ett yrke i socialgrupp 1 och att individerna själva har ett högre tjänstemannayrke (enligt SEI). Individerna i grupp 2 har föräldrar med yrken i socialgrupp 1 och har själva ett yrke som arbetare eller lägre tjänsteman. I kategori 3 och 4 har man föräldrar i socialgrupp 2 eller 3 och har själv ett arbetar- eller lägre tjänstemannayrke (grupp 3) respektive ett högre tjänstemannayrke (grupp 4).

Föräldrarnas yrke (socialgrupp) mättes vid den s.k. Familjeundersökningen 1968, när ett urval av föräldrarna i hela SBC intervjuades. Det rör sig alltså om intervjuinformation och inte registerdata. Informationen om undersökningspersonernas yrke är hämtad från den s.k. Fritidsenkäten 1985, som var en postenkät distribuerad till ett urval av SBC-kohorten när de var 32 år gamla. Från samma enkät hämtas informationen om yrkestillfredsställelse. Till individerna ställdes frågan: "Finns det något i Din tillvaro nu som du skulle vilja ändra radikalt på?" Ett antal alternativ såsom exempelvis "Ekonomin", "Bostaden", "Fritiden" och "Yrket" räknades sedan upp och för vart och ett fanns svarsalternativen 'Ja' respektive 'Nej'. De som svarat 'Ja' på frågan om de radikalt skulle vilja ändra på sitt yrkesliv anses ha en låg grad av yrkestillfredsställelse, medan de som svarat 'Nej' anses ha en hög grad av yrkestillfredsställelse.

Frågan om utvärdering av den egna situationen, jämfört med vad man trodde som ung, hämtas också den från Fritidsenkäten. Frågan löd: "Om du

---

⁴ Alternativt kan man välja att studera intra-generationell mobilitet (eller karriärmobilitet som det också kan kallas) d v s en individs rörlighet under hela eller delar av sitt yrkesverkssamma liv.

jämför din tillvaro nu med hur du i de tidiga tonåren föreställde dig att du skulle få det som vuxen, hur skulle du då vilja säga att det gått? Det fanns sex svarsalternativ: 1) 'Det har gått ungefär som du trodde', 2) 'Det har blivit annorlunda, men inte sämre', 3) 'Det har gått bättre än du trodde', 4) 'Det har gått sämre än du trodde', 5) 'Du hade inte några föreställningar i de tidiga tonåren om vuxentillvaron', 6) 'Du kommer inte ihåg vad du föreställde dig i de tidiga tonåren.' I analyserna slås svarkategorierna fem (5) och sex (6) samman.

Resultat

I analysmaterialet ingår knappt 1600 individer fördelade på de fyra kategorierna med hänsyn till ursprung och destination redovisade ovan: 198 individer befäster en hög position, 159 är jämfört med föräldrarna nedåtrörliga, 249 är uppåtrörliga och slutligen befäster 1041 individer en lägre position.⁵

Den första iakttagelsen är att den stora majoriteten verkar tillfreds med sina yrkesval; totalt sett är det bara 12 procent av de tillfrågade som uppger att de radikalt vill ändra på sitt yrke och som här därmed anses ha låg grad av yrkestillfredsställelse. Att den stora majoriteten tillfrågade är nöjda med sitt yrke eller sitt arbete stämmer överens med resultat från tidigare studier (Volti 2008).⁶

Som framgår av *tabell 1* finns det ganska tydliga (och statistiskt säkerställda) skillnader i yrkestillfredsställelse mellan individer i de fyra kategorierna. Dessa skillnader är vidare relaterade till ställning i yrkeshierarkin; bland dem på privilegierade yrkespositioner uppger endast fyra procent låg yrkestillfredsställelse medan motsvarande andel bland dem på mindre privilegierade positioner är 15 procent. Detta var i linje med förväntningarna. Däremot finner vi inget stöd för att en jämförelse av den egna positionen i relation till föräldrarnas har någon betydelse i sammanhanget. De små skillnader som finns här talar snarare i motsatt riktning mot den förväntade – bland dem som befäst föräldrarnas höga yrkesposition uppger tre (3) procent att de radikalt skulle vilja byta yrke. Motsvarande andel bland dem som jämfört med föräldrarna rört sig uppåt i yrkeshierarkin är sex (6) procent. Denna skillnad är dock liten och inte statistiskt säkerställd.

---

⁵ I tillägg till dessa finns data för ytterligare 975 individer som dock inte redovisas, då dessa befinner sig i yrkeshierarkins mellankategorier.

⁶ I en undersökning av O'Toole och Lawler (2006) rapporteras vidare betydligt högre nivåer av arbetstillfredsställelse hos de svarande än tillfredsställelse med privat- och familjelivet. Detta gäller dock inte i denna undersökning, där även tillfredsställelsen med privatlivet är hög.

Hur kan man förklara det bristande stödet för teorin? Som nämndes inledningsvis har varianter på denna tanke främst applicerats på situationer där individen står inför ett val, snarare än som här där individen utvärderar resultatet av tidigare gjorda val. Detta kan förstås vara en del av förklaringen. Det kan också vara relevant att individerna inför sådana utbildnings- och yrkesval oftast är i en tidigare livsfas, där en jämförelse med föräldrarna kan ligga närmare till hands än längre upp i vuxen ålder då samma val utvärderas.

Dessa problem kan vi åtminstone delvis komma runt genom att analysera fördelningen på den andra fråga som tidigare presenterats, nämligen den om hur intervjupersonerna tycker att deras liv blivit jämfört med de förväntningar de hade i tidiga tonåren. Resultaten av denna analys kan ses i *tabell 2* och det finns en del intressanta skillnader mellan de studerade grupperna. Den största skillnaden är att de uppåtrörliga är betydligt mer benägna att tycka att tillvaron blivit bättre än vad de föreställde sig i de tidiga tonåren – så tycker hela 28 procent jämfört med 14-15 procent i de övriga tre grupperna. Givet våra antaganden pekar detta alltså på stöd för att jämförelser med föräldrarna är en del av grunden när individen formulerar sina förväntningar. Resultatet motsvaras dock inte av att de nedåtrörliga uppfattar sin situation som sämre än de föreställt sig. Däremot är det en större andel i denna grupp (40 procent) som uppger antingen att de inte hade några föreställningar eller att de inte minns dem, detta jämfört med dem som befäst en hög position (29 procent) respektive de uppåtrörliga (33 procent). En möjlig tolkning av detta är att det rör sig om någon typ av rationalisering från de nedåtrörligas håll. Slutligen är det en större andel av dem som befäst en hög position som fått det ungefär som de förväntat sig (27 procent), detta särskilt jämfört med de uppåtrörliga respektive de nedåtrörliga där motsvarande andel är 17 procent i båda grupperna. Detta resultat är inte av direkt relevans för prövningen av jämförelseperspektivet, men det förefaller rimligt att förväntningarna i högre grad kom att stämma överens med verkligheten för dem som i vuxen ålder befinner sig i en liknande klassmiljö som den i vilken de växte upp.

Sammanfattning

Syftet med denna studie var att undersöka yrkestillfredsställelsen hos individer som varit socialt rörliga. Vi ville pröva en teori om att individer, när de utvärderar sin sociala status, använder sina föräldrar som referenspunkt. Indirekt prövades även i vilken mån föräldrarna tycks ha använts som referenspunkt tidigare, när individerna formulerade sina förväntningar på vuxenlivet. Den huvudsakliga (mer direkta) prövningen gav inget stöd åt

jämförelseperspektivet. Som väntat var de på privilegierade yrkespositioner mer nöjda med sin sociala status än övriga, men det fanns ingen skillnad med avseende på om man varit socialt rörlig eller inte. Noterbart var också en generellt mycket hög tillfredsställelse med yrket bland de svarande som helhet – det var i genomsnitt bara 12 procent som radikalt skulle vilja byta yrke.

Den andra, mer indirekta prövningen av föräldrarnas roll som referenspunkter i ungdomen, fick dock visst stöd. Åtminstone de uppåtrörliga intervjupersonerna uppgav i betydligt högre utsträckning än övriga att livet blivit "bättre" än de i sin ungdom hade föreställt sig. Att de nedåtrörliga i större utsträckning inte sade sig minnas alternativt inte sade sig ha haft några föreställningar i ungdomen, skulle inom för perspektivet kunna tolkas som en form av rationalisering.

Sammanfattningsvis tycks det som om föräldrarnas betydelse som referenspunkt, naturligt nog, avtar med avtagande ungdom.

Avslutande reflektioner och framtidsimplikationer

Den polsk-brittiske sociologen Zygmunt Bauman har i ett flertal verk de senaste decennierna pekat på hur konsumtion i olika former i allt högre grad tycks ersätta produktionssfären som primär källa för identitetsskapande (t ex. Bauman 1998, 2008). Allt mindre av våra upplevelser av vilka vi är knyts till vad vi arbetar med och istället läggs större vikt vid klädstilar, heminredning, semesterresmål och annat vi kan köpa när vi ska visa, också för oss själva, vilka vi är. Det finns förstås många förklaringar till denna trend, men att vi studerar högre upp i åldrarna och att fler idag byter yrkesinriktning en eller flera gånger under sitt arbetsliv är troligen ett par av dessa – kommersialismens tilltagande är förstås en annan.

Sett utifrån ovanstående kan man anta att betydelsen av yrkeslivet för vår totala tillfredsställelse med livet minskar. Och kanske ligger något i det. Samtidigt är det ju fortfarande genom produktionssfären (d v s arbetslivet) som konsumtion möjliggörs. Och vad mera är så visar även färskastudier på att en överväldigande majoritet av de förvärvsarbetande fortfarande menar att arbetet ger dem något utöver utkomsten (SCB 2009). Så även om konsumtionssfärens betydelse utan tvivel har ökat, har den långt ifrån ersatt produktionssfären som källa till bland annat identitetsskapande. Arbetet kommer troligen även framgent att fylla många funktioner utöver den mest omedelbara.

Tabell 1: Yrkestillfredsställelse för olika grupper med avseende på föräldrarnas samt egen plats i yrkeshierarkin. Andelar samt (antal)

	Andel (n) med hög yrkestillfredsställelse	Andel (n) med låg yrkestillfredsställelse
Föräldrar hög position, intervju-person hög position	97 (193)	3 (5)
Föräldrar hög position, intervju-person låg position (=individ nedåtrörlig)	87 (139)	13 (20)
Föräldrar låg position, intervju-person hög position (=individ uppåtrörlig)	94 (234)	6 (15)
Föräldrar låg position, individ låg position	85 (884)	15 (157)
Totalt	89	11 (297)

Chi-två: 38,2

d.f. 4

p < .000

Tabell 2: Hur tillvaron har blivit jämfört med föreställningarna i tonåren för olika grupper med avseende på föräldrarnas samt egen plats i yrkeshierarkin. Procentandelar samt (antal).

	Ungefär som man trodde	Annorlunda, men inte sämre	Bättre	Sämre	Minns ej/ hade ej före- ställningar
Föräldrar hög position, intervjuperson hög position	27 (52)	26 (51)	15 (30)	3 (6)	29 (56)
Föräldrar hög position, intervjuperson låg position (=individ nedåtrörlig)	17 (27)	24 (38)	14 (22)	5 (8)	40 (62)
Föräldrar låg position, intervjuperson hög position (=individ uppåtrörlig)	17 (42)	20 (49)	28 (70)	2 (6)	32 (80)
Föräldrar låg position, individ låg position	21 (216)	19 (188)	16 (158)	5 (51)	40 (400)
Totalt	21 (337)	20 (326)	17 (280)	4 (71)	37 (598)

Chi-två: 44.6
d.f. 16
p < .000

Litteratur

- Ahrne, G., C. Roman och M. Franzén (1996). *Det sociala landskapet*. Stockholm: Korpen.
- Andersson, L.G., R. Eriksson och B Wärneryd (1981). "Att beskriva den sociala strukturen. Utvärdering av 1974 års förslag till socioekonomisk indelning." *Statistisk tidskrift*, nr 1.
- Bauman, Z. (1998). *Work, Consumerism and the New Poor*. Buckingham: Open University Press.
- Bauman, Z. (2008). *Konsumtionsliv*. Göteborg: Daidalos.
- Blauner, R. (1960). "Work satisfaction and industrial trends in modern society", i W Galenson och S.M. Lipset (red.) *Labour and Trade Unionisms: An Inter-Disciplinary Reader*. New York: Wiley .
- Boudon, R. *Education, Opportunity and Social Inequality* (1974). New York: Wiley.
- Bäckman, O., A. Bryngelson och O. Lundberg (2007). "Den ojämlika sjukfrånvaron. Klass- och könsskillnader i sjukfrånvaro på 1990- och 2000-talet". *Socialvetenskaplig Tidskrift*, 2-3, (14), 179-196.
- Easterlin, R.A. (1961). "The American Baby Boom in Historical Perspective". *The American Economic Review*, 5, (51), 869-911.
- Eriksson, B. *Arbetet i människors liv* (1998). Göteborg: Sociologiska Institutionen, Göteborgs Universitet.
- Fotinos-Ventouratos, R. och Cooper, C. (2005). "The role of gender and social class in work stress". *Journal of Managerial Psychology*, 1, (20), 14-23.
- Janson, C.-G. (1995). *On Project Metropolitan and the Longitudinal Perspective*. Project Metropolitan, research report no 40. Stockholm: Sociologiska Institutionen, Stockholms Universitet.
- Johansson, S. (1970). *Om levnadsnivåundersökningen*. Stockholm: Allmänna förlaget.
- Karasek, R.A. (1979). "Job Socialisation and Job Strain: The Implications of Two Related Psychosocial Mechanisms for Job Design", i Gardell, B. och G. Johansson (red.), *Working Life: A Social Science Contribution to Work Reform*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Karasek, R.A., D. Baker, F. Marxer, A. Ahlbom och T. Theorell (1981). "Job Decision Latitude, Job Demands and Cardiovascular Disease: A Prospective Study of Swedish Men." *American Journal of Public Health*: New York: Basic Books.
- Keller, Suzanne och Marisa Zavalonni (1964). "Ambition and Social Class: A Respecification", *Social Forces*, vol 43, s58-70.

- O'Toole, J. och E. Lawler III (2006). *The New American Workplace*. New York: Palgrave Macmillan.
- SBU – Statens beredning för medicinsk utvärdering (2003). *Sjukskrivning – orsaker, konsekvenser och praxis. En systematisk litteraturöversikt*. Stockholm: SBU.
- SOFI (2005a) *Project Metropolitan – Codebook II*.
- SOFI (2005b) *Project Metropolitan – Codebook III*.
- Stenberg, S.-Å. och D. Vägerö (2006). "Cohort Profile: The Stockholm Birth Cohort of 1953". *International Journal of Epidemiology*, vol 35, s.546-548.
- Stenberg, S.-Å, D. Vägerö, R. Österman, E. Arvidsson, C. von Otter och C-G. Jansson (2006). "Stockholm Birth Cohort Study 1953-2003: A new tool for life course studies", *Scandinavian Journal of Public Health*, vol 35, s. 104-110.
- Szulkin, R. och M. Tählin (1994). "Arbetets utveckling." I Fritzell, J. och Lundberg, O. (red.). *Vardagens villkor*. Stockholm: Brombergs.
- Volti, R. (2008). *An Introduction to the Sociology of Work and Occupations*. Los Angeles: Pine Forge Press.

Internetkälla

- SCB (2009). "Tabell AM4". www.scb.se/statistisk/LE/LE0101/2005IO6H/Am405.xls. Utskriftsdatum: 2009-09-18.

Tidigare arbetsrapporter:

- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2000:1- 2007:14**, se www.framtidsstudier.se.
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2008:1**
Westholm, Erik & Cecilia Waldenström, *Kunskap om landsbygden. Dags för en ny agenda!*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2008:2**
Gartell, Marie, Jans, Ann-Christin & Helena Persson, *The importance of education for the reallocation of labor. Evidence from Swedish linked employer-employee data 1986-2002*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2008:3**
Strömblad, Per & Gunnar Myrberg, *Urban Inequality and Political Recruitment Networks.*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2008:4**
Forsell, Charlotte, Hallberg, Daniel, Lindh, Thomas & Gustav Öberg, *Intergenerational public and private sector redistribution in Sweden 2003*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2008:5**
Andersson, Jenny, *The Future Landscape*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2008:6**
Alm, Susanne, *Social nedåtrörlighet mellan generationer*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2008:7**
Stenlås, Niklas, *Technology, National Identity and the State: Rise and Decline of a Small State's Military-Industrial Complex*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2008:8**
Larsson, Jakob, *Den öppna samordningsmetoden. EU:s samordningsmetod av medlemsländernas välfärdssystem*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2008:9**
Bergmark, Åke & Olof Bäckman, *Socialbidragstagandets mönster – en studie av varaktighet och utträden under 2000-talet*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2008:9**
Bergmark, Åke & Olof Bäckman, *Socialbidragstagandets mönster – en studie av varaktighet och utträden under 2000-talet*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2008:10**
Kap, Hrvoje, *Education and citizenship in the knowledge society – towards the comparative study of national systems of education*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2008:11**
Zamac, Jovan, Hallberg, Daniel & Thomas Lindh, *Low fertility and long run growth in an economy with a large public sector*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2008:12**
Bäckman, Olof & Anders Nilsson, *Det andra utanförskapet? Om social exkludering på landsbygden*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2008:13**
Korpi, Martin, *Migration and Wage Inequality. Economic Effects of Migration to and within Sweden, 1993-2003*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2008:14**
Gartell, Marie, Jans, Ann-Christin & Helena Persson, *The importance of age for the reallocation of labor. Evidence from Swedish linked employer-employee data 1986-2002*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2008:15**
Korpi, Martin, Clark, William A.V. & Bo Malmberg, *The Urban Hierarchy and Domestic Migration. The Interaction of Internal Migration, Disposable Income and the Cost of Living, Sweden 1993-2002*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:1**
Enström Öst, Cecilia, *The Effect of Parental Wealth on Tenure Choice. A study of family background and young adults housing situation*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:2**
Gartell, Marie, *Unemployment and subsequent earnings for Swedish college graduates. A study of scarring effects*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:3**
Bergman, Ann & Jan Ch Karlsson, *Från shopping till sanningsserum. En typologi över förutsägelser*

- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:4**
Amcoff, Jan; Möller, Peter & Westholm, Erik, *När lanthandeln stänger. En studie av lanthandelns betydelse för flyttning in och ut och för människorna i byn*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:5**
Lundqvist, Torbjörn, *The Emergence of Foresight Activities in Swedish Government Authorities*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:6**
Thalberg, Sara, *Childbearing of students. The case of Sweden*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:7**
Baroni, Elisa; Žamac, Jovan & Öberg, Gustav, *IFSIM Handbook*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:8**
Lundqvist, Torbjörn, *Socialt kapital och karteller*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:9**
Hernández Ibarzábal, José Alberto, *Energy policy and regulatory challenges in natural gas infrastructure and supply in the energy transition in Sweden*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:10**
Lundqvist, Torbjörn, *Strategisk omvärldsanalys vid myndigheter*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:11**
Minas, Renate, *Activation in integrated services?. Bridging social and employment services in European countries*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:12**
Bohman, Samuel, *Omvärldsanalys i statliga myndigheter. Framväxt, organisation och arbetsmetoder*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:13**
Blomqvist, Paula & Larsson, Jakob, *Towards common European health policies. What are the implications for the Nordic countries?*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:14**
Elowsson, Maria, *Service utan lokal närvaro?. Förändringar av statlig direktservice i Dalarnas län under 2000-talet*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:15**
Ström, Sara, *Housing and first births in Sweden, 1972-2005*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2009:16**
Gartell, Marie. *Stability of college rankings. A study of relative earnings estimates applying different methods and models on Swedish data*